

52. Nauka o Trójcy Przenajświętszej w Piśmie św., Kraków 1990, s. 78. Mps.
53. Mesjanizm, w: *Vademecum biblijne*, pr. zbiorowa, cz. IV, Kraków 1991, Wydawnictwo UNUM, s. 137-153.
54. [Wypowiedź w Ankiecie „Teofila”], *Teofil*, 1997 (nr specjalny), s. 78-79.
55. Ewangelia św. Jana. Wstęp szczegółowy i komentarz, Kraków 1998, s. 281. Mps.
56. Św. Pawła Listy 1-2 do Koryntian, s. 65. Rkps.
57. Listy św. Pawła do Tesaloniczan, s. 43. Rkps.
58. Dzieje Apostolskie. Listy św. Pawła Ap. (numeracja różna). Rkps.
59. Ewangelie synoptyczne, cz. 1: Wydarzenia z życia Pana Jezusa; cz. 2: Nauka Chrystusa, s. 140. Rkps i mps.
60. Św. Paweł. Listy Rz Ga Hbr (numeracja różna). Mps i rkps.
61. Listy więzienne św. Pawła Apostoła Ef Kol Flp Flm (numeracja różna). Rkps.

II

1. Kłoczowski J., Uroczystość ku czci Ojca Magistra Józefa Paściaka. *Biuletyn Informacyjny Polskiej Prowincji Dominikanów* 25: 1992 nr 4, s. 8-9.
2. Mazur Z., Praca dydaktyczna i naukowa Ojca Magistra Józefa Paściaka. *Tamże*, s. 9-12.
3. *Liber Studiorum Conventus Ssmae Trinitatis, s. Ordinis Praedicatorum Cracoviae Ab Anno Dni 1890 passim, Liber Studiorum ab anno acad. 1972/1973 passim.*
4. Paściak Józef, w: *Bibliści polscy* 1997, Lublin 1997, s. 31.
5. Dokumenty osobiste o. Józefa Paściaka. *Arch. Prow. Dominikanów*, nie sygn.
6. *Klepsydra.*

Kraków

O. CYPRIAN JAN WICHROWICZ OP

ks. Jerzy Chmiel

CLAUS WESTERMANN (1910-2000)

W Heidelbergu w wieku lat 90 zmarł ewangelicki biblista, specjalista od Starego Testamentu, Claus Westermann. Był luterańskim proboszczem w Berlinie. Po

habilitacji tamże przeniósł się w 1958 r. do uniwersytetu w Heidelbergu i tam już pozostał aż do śmierci.

W okresie hitleryzmu w Niemczech należał do opozycji protestanckiej skupionej w tzw. *Bekennende Kirche*. Jako egzegeta pracował i publikował na tematy Księgi Rodzaju, w szczególności jeśli chodzi o opisy i teologię Stworzenia. Zajmował się również pismami prorockimi (Izajaszem, Hiobem) i Psalmami, a także problemami interpretacji Starego Testamentu (*Probleme alttestamentlicher Hermeneutik. Aufsätze zum Verstehen des Alten Testaments*, München 1968).

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

R E C E N Z J E I P R Z E G L Ą D Y

ROLF RENDTORFF, *Theologie des Alten Testaments. Ein kanonischer Entwurf. Band 1: Kanonische Grundlegung*. Neukirchen-Vluyn 1998, s. 404.

W znanym wydawnictwie dzieł teologicznych Neukirchen-Vluyn ukazał się pierwszy tom teologii biblijnej Starego Testamentu Rolfa Rendtorffa *Theologie des Alten Testaments*, a zapowiedziany jest już tom drugi. Teologia ta ma swój tradycyjny profil i podtytuł *ein kanonischer Entwurf*. Jest to teologia w tym sensie „kanoniczna”, że w swoim układzie odpowiada kanonicznemu porządkowi ksiąg biblijnych w kanonie hebrajskim.

Cały pierwszy tom jest refleksyjnym przedstawieniem treści ksiąg biblijnych i zapowiada w drugim tomie podjęcie tematów — „które są spotykane w różnych księgach Starego Testamentu i przekraczają granice poszczególnych ksiąg” (s. 1). Wybór tematów i ich ułożenie oparte będzie w miarę możliwości na porządku ksiąg biblijnych, poczynając od tematu *Stworzenie* (Rdz 1), czy następnym tematem — *Przymierze* (Rdz 9) i tak dalej.

Teologia R. Rendtorffa chce być o tyle „kanoniczna” o ile „Biblia odpowiada podstawowym tezom żydowskiej i chrześcijańskiej wspólnoty wiary” (s. 2).

Refleksja nad relacjami między żydowskim i chrześcijańskim rozumieniem Starego Testamentu ukazana zostanie na końcu drugiego tomu.

R. Rendtorff w swojej *Teologii* okazuje się być naśladowcą napisanej przed prawie 40 laty *Teologii Starego Testamentu* G. von Rada, który w 1962 roku wyrażał swoją opinię, że byłoby dobrze dla naszego rozumienia Starego Testamentu, aby izraelskie teksty uporządkować według teologicznych związków tak jak są one przedstawione w kanonie hebrajskim, jak Izrael formułował swoje teologiczne